

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

А.О. Чалий

аспірант

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

РОЛЬ ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В СЕМИЛІТНІЙ ВІЙНІ (1756–1763 рр.)

Семилітня війна (1756–1763 рр.) вважається одним із найважливіших конфліктів, який сформував колоніальну систему світу. Окремі вчені називають цю війну першою «світовою» – через розмах (воювали на суші і на морі), масштаб (воювали на трьох континентах) і за чисельністю вояків (сотні тисяч з різних сторін). Головне питання, чому така могутня держава як Османський султанат не брала участі у війні, або як уникла можливості стати ареною боротьби між іншими державами? Що допомогло, або завадило османам отримати певні виграти?

Ключові слова: Османська імперія, Семилітня війна, міжнародні відносини, Близький Схід, Східне питання.

The Role of the Ottoman Empire in the Seven-Year War (1756–1763)

The Seven Years' War is widely regarded as the first "World War" due to its scale and role in reshaping world structure in the second half of the XVIII century. Main question, why despite all chances Ottoman Empire did not take part in massive European scramble and did not for first glance gain any pros? Abstracts tries to prove that Ottomans did not participate not only because they had their own wars and other problems, but carry on the plans to wait till all sides reached the stalemate and only then intervene.

Key words: Ottoman Empire, Seven Years War, international relations, Middle East, Eastern question.

Роль Османської імперії в Семилітній війні на перший погляд не дуже яскрава і не викликала особливого зацікавлення у дослідників, через те, що османи в ній участі не брали, а продовжували війни з Російською імперією, яка, повільно, але все ж просувалася до Північного Причорномор'я. Більшість досліджень присвячені аналізу бойових дій, дипломатії та долі неєвропейських елементів у імперіях: індійців та американських індіанців, які в цій війні воювали за всі сторони, що й обернулося для них тяжкими наслідками. Тим не менш, європейці не забували про свого колись грізного ворога і не полишали намірів з ним нарешті покінчити, виходячи не тільки із суто стратегічних інтересів, а й з релігійних – перемогти ворогів християнської віри. Про це свідчать численні плани щодо майбутнього перебігу коаліційної війни європейців проти османів (куди запрошували навіть новостворену Російську імперію) та територіального розподілу земель османів, що хоч і виглядали фантастичними, але сприймалися авторами серйозно в численних марних намаганнях їх реалізувати. Проте реалії Семилітньої війни змусили європейців відсунути ці питання на задній план, активізувавши їх лише наприкінці століття [1, р. 7]. Але як османи самі реагували на такий здавалося б тектонічний конфлікт навколо них, як ставилися до ворогуючих і чи мали якісь ідеї щодо нього?

Для османів події Семилітньої війни резюмувалися тривалими і негативними по результатах війнам з австрійцями (1718–1730 рр.), росіянами (1736–1739 рр.) та персами (1732–1746 рр.). Війна за Австрійську спадщину (1740–1748 рр.) дала можливість османам передихнути. Сама ситуація війни всіх проти всіх не була чимось надзвичайним, але в реаліях «мілітарної революції» – збільшення військових контингентів та витрат на війну – зумовила появу коаліційності, яка стала нормою та навіть обов'язковою умовою, оскільки більшість держав не витримували тривалих війн між собою. Це явище, в свою чергу, викликало так звану «дипломатичну революцію»

– створення більш-менш сучасного дипломатичного корпусу, протоколу, стандартів, стаціонарних посольств тощо, бо в попередні роки й століття дипломатична діяльність була спорадичною та не спиралася на довгострокові державні інтереси. Османи в такій ситуації намагалися повністю використати свої можливості [2], намагаючись плести сітку взаємозалежності між державами, які в попередні роки не мали б з османами діла. Головна геостратегічна ідея османів – захист своїх володінь на Балканах, Україні, Кавказі та Африці – визначала їх головну реформаційну ідею – використати нові технології та знання європейців проти них самих, тобто створити чи розвинути ті галузі, в яких європейці випереджали османів. Методи використовувались різноманітні: крадіжка та закупівля озброєння, запрошення на службу військових чи науковців, копіювання установ і правил європейців у військовій справі, виробництві пороху і зброї, суднобудуванні, фортифікації та військовій логістиці. Без налагодження тривалих і інституціолізованих відносин ці завдання неможливо було б виконати. Зазначені процеси почалися ще від великого посольства 1721 р. до Франції, але саме події Семилітньої війни їх пришвидшили.

Османи намагалися грати на обох сторонах, використовуючи зацікавленість як французів, так і прусаків у союзнах, тим паче, що з французами відносини сягали XVI ст. і були підтверджені капітуляціями у XVIII ст. Оскільки основними суперниками для османів були Російська та Австрійська імперії, то звісно допомагати треба було насамперед їхнім ворогам, що й реалізувалося в торгівельній угоді з Пруссією 1761 р. [3, р. 406, 407]. Ця угода була першою в дипломатичній діяльності Османської імперії й змінила парадигму світосприйняття османів впродовж XVIII ст., примусивши до контакту з іншими країнами [4, s. 285–286].

Навіть із британцями, які відносно довгий час перебували поза полем зору, османи намагалися встановити контакти,

незважаючи на постійні напади британських приватирів (піратів під урядовою егідою) на північноафриканські бейліки, васально залежні від Османського султанату та постійні коливання британських урядів, які то встановлювали торговельні обмеження, то їх послаблювали [5, р. 191.192]. Хто б не переміг в європейській війні – становище османів при цьому не змінилося б, бо головний ворог османів – Австрійська та Російська імперії, за їх задумом, мали виснажити себе і в наступні роки не були б здатними до масованих бойових дій проти будь яких країн, що відповідало інтересам османів.

Стратегічна мета османів полягала у наступному: у випадку нападу Австрії – убезпечити балканські володіння, а то й розширити їх, повністю витіснивши австрійців з Балкан, знищивши так званий «військовий кордон». У разі нападу Росії – убезпечити Кримський Ханат, та, як програма максимум, відбити Азов – головне місто-фортецю-порт для російського флоту, що було малоймовірно оскільки на середину XVIII ст., російський флот якісно переважав османський, остаточно перейшовши від парусно-гребельного до цілковито парусного.

Отже, османи, які не були залучені в європейський конфлікт, не змогли використати результати війни на власну користь. Прорахувалися вони і в своїх оцінках. Російська імперія не послабилася, як того очікували, і у 1768 р. розпочала нову переможну війну проти Османської імперії, яка не втрачала надію поквитатися з кривдниками і повернутися в світових відносинах до складу системоутворюючих держав, за допомогою дипломатії та стратегії «емуляції» дорівнятися до своїх ворогів у всіх сферах.

Використані джерела та література:

1. Djuvara T.G. Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje (1281–1913). İstanbul: Türkiye iş bankası kültür yayınları. 563 s.

2. Demir U. 1768 savaşı öncesi Osmanlı diplomasisi (1755–1768). Doktora tezi. İstanbul: Marmara üniversitesi, 2012. 340 s.
3. Kurtaran U. XVIII. yüzyıl osmanlı-avusturya siyasi ilişkileri. *Tarih Okulu Dergisi*. 2014. No. XVII. S. 393–419.
4. Kurtaran U. Sultan birinci Mahmud ve dönemi (1730–1754). Doktora tezi. Konya: Selçuk üniversitesi, 2012. 326 s.
5. Talbot M. British–Ottoman relations, 1661–1807 commerce and diplomatic practice in eighteenth-century Istanbul. Woodbridge: The Boydell Press, 2017. 256 p.

П.П. Хоменко

аспірант

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ 1792 р. ТА ПОЛЬСЬКА ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА

Приєднання короля Станіслава Августа до Торговиці під час російського вторгнення суттєво вплинуло на долю та подальше існування Речі Посполитої. Трагічні наслідки, що мали місце після короткого періоду правління Торговицької конфедерації, були швидко оцінені та засуджені. Протягом наступних десятиліть науковий дискурс базувався переважно на знаннях, запозичених з польської історіографії. Насамперед він зводився до особистих симпатій чи неприязні до польського короля, без врахування обставин війни з Росією 1792 року.

Ключові слова: Річ Посполита, політика Росії, польські політичні еліти.

The Russian Aggression of 1792 and the Polish Political Elite

The accession of King Stanislav Augustus to Targovica was one of the most important events at the height of the Russian invasion, which significantly influenced the fate and future existence of the Polish-Lithuanian Commonwealth. The tragic consequences that took place